

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNDE YAZILAN MEÇHUL ESERLERDEN: NÂME-İ MAHŞER

*M. Fatih KÖKSAL**

ÖZET

Eski Anadolu Türkçesi döneminde kaleme alınan Türkçe eserlerde en çok görülen konuların başında dinî-ahlakî muhtevalı olanlar gelir. Dinî-ahlakî eserler arasında da kıyameti, kıyamet ahvali ve kıyamet ehlini konu olan eserler önemli bir yekün tutmaktadır. Bu çalışmada, bu muhtevada yazılmış olup varlığı bilinmeyen Nâme-i Mahşer adlı eser tanıtılacak ve eserin tam metni yayımlanacaktır. Tespit edebildiğimiz tek nüshası şahsî kütüphanemizde Yz. 99/8 numarada bulunan müellifi meçhul eser, mesnevi tarzında yazılmış olup 538 beyit tutarındadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Nâme-i Mahşer, kıyamet, mesnevi.

ONE OF UNKNOWN WORKS WRITTEN IN OLD ANATOLIAN TURKISH PERIOD: NÂME-I MAHŞER

ABSTRACT

Works written in Old Anatolian Turkish period comes first topics most common are religious-moral topics. Among the works of religious-moral, there are many works which mention doomsday, situation of doomsday and people of resurrection. In this article, written at the subject of doomsday and the presence of unknown which named “Nâme-i Mahşer” will be introduced and published full text. Single copy which we can determine exist in our library that numbered Yz. 99/8. The author of this work isn’t known. Work has written in style of mathnawi and has 538 couplets.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Nâme-i Mahşer, doomsday, mathnawi.

Eski Anadolu Türkçesi (EAT) olarak adlandırılan dönemde kaleme alınan dil yadigârlarımız, aradan geçen zaman diliminin uzunluğu nispetinde günümüze ulaşmış olması zor; bu bağlamda da sayıları sınırlı ürünlerdir. Bu itibarla, konusu ne, müellifi kim olursa olsun, bu dönemde yazılan eserlerin özellikle Türk dili tarihi bakımından her biri ayrı ayrı değerli ve önemlidir.

Bu dönemde verilen eserler arasında dinî-ahlakî ve tasavvufî muhtevalı kitaplar ağırlıklı bir yer tutar. Bu eserlerden, Hz. Peygamber dönemindeki kimi kıssaları ve ibretimiz olayları nakleden *Dâstân-ı Güvercin*, *Dâstân-ı İbrâhîm*, *Dâstân-ı Oğlan*, *Dâstân-ı Kız* vb. eserlerle yine Hz. Muhammed çevresinde oluşturulmuş türlerlerden mevlidler, mucizâtlar ve miracnâmelerin yeri pek büyüktür.

* Prof. Dr., Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü Kırşehir
mfkoksal@gmail.com

Dil hususiyetlerinden XIII-XV. yüzyıllar arasında yazıldığı anlaşılan, özellikle “Dâstân” başlıklı eserlerin; mesnevi tarzında yazılmış olmak, ortalama 100-500 beyit tutarında bulunmak ve -çoklukla- müellifi meçhul eserler olmak gibi müşterek tarafları dikkat çekmektedir. Genellikle aynı el yazması nüsha (risaleler mecmuası) içinde birbiri ardına sıralanmış tarzda karşımıza çıkan bu tür eserlerde, imlâ, vezin ve kafiye gibi teknik kusurların fazlaca bulunması da diğer müşterek taraflar olarak sayılabilir.

Dinî-ahlakî muhtevalı bu eserler arasında önemli bir grubu da muhtelif âyet ve hadislere, kimi kıssalara ve rivayetlere dayalı olarak kıyametin özellikleri, cennet ve cehennem ehlinin ahvâli vb. konuları işleyen mesneviler oluşturur. Dil ve şekil özellikleri bakımından yukarıda sayılan eserlerle çok benzeşen bu risaleler, *Ahvâl-i Kıyâmet*, *Kıyâmet-nâme*, *Ahvâl-i Mahşer*, *Dâstân-ı Mahşer*, *Mahşer-nâme* gibi adlar altında yazılmıştır. Bu tür kitapların bazıları aynı eserin farklı nüshaları olarak karşımıza çıkarken bazıları benzer veya aynı muhtevadaki başka eserlerdir.

Cem Dilçin tarafından tek nüsha olduğu bilgisiyle yayımlanan Şeyyad Hamza'nın *Ahvâl-i Kıyâmet* adlı eseri (Dilçin 1978) üzerine daha sonra ilki Şeyyad Hamza'ya, ikincisi Şeyyad Îsâ'ya izafe edilen iki yüksek lisans çalışması yapılmıştır (Durmaz 1994; Alkaya 1996). Eserin Şeyyad Îsâ'ya izafe edilmiş bir nüshası da şahsî kütüphanemizde Yz. 140/2 numarada bulunmaktadır.

Bizim burada tanıtarak tam metin olarak yayımladığımız eser de kıyamet ahvâline dair olmakla birlikte Şeyyad Hamza veya Şeyyad Îsâ adına kayıtlı mezkur eserden farklı olup “Nâme-i Mahşer” adını taşımaktadır. Bu eser, yine kendisi gibi müellifi meçhul olan ve Milli Kütüphane Yz A 9389/2'de 37a-42a sayfaları arasında yer alan *Mahşer-nâme*'den ayrı bir mesnevidir.

Eserin adı: Metin içinde eserin adı anılmamakla birlikte başlıkta kırmızı mürekkeple yazılı olan “Nâme-i Mahşer” ibaresini mesnevinin adı olarak kabul etmek gerekir.

Eserin müellifi: Mesnevinin herhangi bir yerinde müellif adı kayıtlı değildir.

Eserin nazım şekli: Eser mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Dokuz beyitlik mahlassız bir gazel şeklinde kafiyelenmiş 487-496. beyitler arası dışında eserin tamamı klâsik mesnevi tarzında kaleme alınmıştır.

Eserin vezni: Eser, dinî-tasavufî ve ahlakî mesnevilerde en çok görülen remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır.

Eserin beyit sayısı: Eser 538 beyitten müteşekkildir.

Eserin muhtevası: Nâme-i Mahşer'de, sadece üç beyit tutarındaki “tevhîd”den sonra doğrudan konuya girilmektedir. Eser, “ey” nidasının muhatabı olan “yâr, ahî, dede, pür-hüner, hümâm, hoca, pür-safâ” gibi hitaplarla okura seslenir tarzda kaleme alınmıştır. Kıyametle ilgili âyet ve hadisler müellifin temel kaynakları arasındadır.

Eserde İsrâfil'in suru üflemesiyle kopacak olan kıyametin dehşet verici nitelikleri uzun uzun tasvir edilmektedir. Bütün bu tasvir ve tavsifler insanları doğru yola iletmek, onları günah işlemekten alıkoymak içindir. Eser, 71-220. beyitler arasında “(Yer) üzerindeki her şey yok olacaktır.” (Kur’ân-ı Kerîm, Rahman suresi 26. âyet) meâlindeki ayet başlığı (Küllü Men ‘Aleyhâ Fân) altında verilen çok teferratlı kıyamet tavsifleri; diğer büyük peygamberlerin günahkârlara şefaahat edemeyip ancak Hz. Muhammed’in şefaahatçi olacağına dair bazı rivayetler; 221-343 arasındaki “Der-beyân-ı Cehennem” başlığı altında cehennem özelliklerinin ve orada bulunacakları kimler olduğunun anlatılması; 344-387. beyitler arasındaki “Fasl-ı Cennet” başlığı altında cennetin vasıfları ve cennet ehli hakkında malumatla devam etmekte ve nihayet “Bu Fasl Ma’sûmları Beyân İder” başlığı altındaki 151 beyitlik bölümle sona ermektedir.

Ancak gerek eserin bu bölümle bitmesi, gerek gelenek gereği bu tür eserlerde bulunması icap eden nasihat, münâcât, vb. bölümlerin bulunduğu “hâtîme”nin bulunmaması dolayısıyla eser, eksik kalmış intibahı uyandırmaktadır. Tespit edilebilen tek nüsha olması hasebiyle, tahmin ettiğimiz bu eksikliğin eserin kendisinden mi kaynaklandığı, yoksa elimizdeki nüshaya özgü bir durum mu olduğu tam olarak anlaşılamamaktadır.

Eserin dil ve imlâ özellikleri:

a) Dil özellikleri: Nâme-i Mağşer’in, EAT dönemi ürünü olduğunu eserin dil hususiyetlerinden çıkarmak zor değildir. Eldeki nüshanın geç bir dönemde (Zilhicce 1115 = Nisan 1704) istinsah edilmesi dolayısıyla kimi eklerde EAT dönemi özelliklerine riayet edilmemiş olması bu tespitimizi nakzetmez. Bu tür eserlerin pek çoğunda karşılaşılan bu durum gayet tabiidir. Konuyu somutlaştırmak amacıyla eserdeki kimi eklerin yanlış yazılmasına bariz birkaç örnek olarak şunlar sayılabilir:

Bildirme eki yuvarlak (+dUr) olması gerekirken kimi yerlerde düz yazılması: *vardır* (5, 66, 150, 392)¹; tamlama hâli eki yuvarlak (+-Uñ) olması gerekirken kimi yerlerde düz yazılması: *mağşeriñ* (20); 3. teklik şahıs iyelik eki düz (+I) olması gerekirken kimi yerlerde yuvarlak yazılması: *şürünü* (30, 48), *oğu* (390), *boynuna* (135); düz olması gereken +IIk ekinin ses uyumuna uyularak yuvarlak yazılması: *şayruluğ* (354); görülen geçmiş zaman 1. çokluk şahıs ekinin yuvarlak olması (dUk) gerekirken düz yazılması: *kaldık* (62); öğrenilen geçmiş zaman ekinin düz (-mİş) olması gerekirken kimi yerlerde ses uyumuna uydurularak yuvarlak yazılması: *foğmuş* (124); yuvarlak olması gereken –sUn ekinin bir yerde düz yazılması: *girsın* (349) düz olması gereken -IcaK zarf fiil ekinin yuvarlak yazılması: *ölücek* (445)... Ancak bu eklerin çoğu yerde doğru şekilde kullanıldığını, yanlış imlaların daha az, hatta kimi eklerde nadir olduğunu da kaydetmeliyiz. Bu durum iki temel sebebe bağlanabilir: İlki eserin istinsah edildiği dönemdeki yaygın imlânın veya dönem fonetiğinin tesiri; ikincisi müstensihin bilgi düzeyidir. Müstensihin EAT döneminin klâsik imlâsına aşina olmaması veya dönemin imlâ özelliklerini metne uygulamada özensiz olması, kısaca müstensihin bilgisiz veya özensiz olması da bu tür sonuçların doğmasında önemli bir faktördür.

¹ Burada ve bundan sonra ayraç içinde gösterilen numaralar, metindeki beyit sıra numarasını gösterir.

Metinde geçen EAT dönemine ilişkin eklerden başlıcaları –birer örnekle- şunlardır:

- +cI+IAyIn (43): şuncılayın
- +(n)Uñ (14, 38, 39...) (tamlama hâli eki): halkıñ
- +(n)Uñ (4, 5, 29) (iyelik eki): cānuñ
- +ñUz (205, 371). dilëğüñüz
- +rAk (400, 450): yegrek
- +Um (24, 71, 73...): āyetümi
- +UmUz (42, 163, 190...): yirümüz
- A(y)In (165, 378): alayın
- AcAg+Az (12). görünecegez
- Am (91, 170, 173, 180): olmışam
- AvUz (169, 229, 491): kurtılavuz
- gIl ((47, 63, 76, 177, 192): çalgıl
- ImA (293, 426): döyimezüz
- IsAr (17, 22, 27, 28, 132...): olısar
- mA+dIn (362, 398): görmedin
- ñUz (199, 355, 376...): varuñuz
- Uñ: (16, 31, 72...): açuñ
- Up+dUr (346, 364, 371...): yaradupdur
- Ur (2, 7, 22...): iydür
- (y)AlUm (1, 4, 159, 473, 15): başlayalum
- (y)IcAk (146, 215, 327...): yiyicek
- (y)Ub+An (73, 75, 175, 176, 201, 202, 215...): geçüben

Metindeki arkaik Türkçe kelimelerden bazıları Tarama Sözlüğü’nde (Dilçin 1983) ya bulunmamakta, ya da buradaki şekilleri veya anlamları yer almamaktadır. Şu beyitteki “turu-“ fiili “ayağa kalkmak” anlamındadır. Tarama Sözlüğü’nde bu manada “turu gelmek” ve “turmak” fiilleri bulunmakla beraber “turu-” yoktur:

Dükene şular deñizler kıuruya
Başlaya_ Ādem ki yerinden *turuya* (103)

Metindeki anlamının “birlikte yürümek” olduğu açık olan “yüriş-“ fiili de Tarama Sözlüğü’nde bulunmamaktadır. Tarama Sözlüğü’nde “yüriş” fiili varsa da “yürüyüş” karşılığı verilmiştir. Nâme-i mahşer’de “yüriş-“ şöyle geçmektedir:

Dört yüz kerre biñ feriştelere²
Muşafā-y-ıla bile *yürişler* (278)

Keza “öğütülemeyen tane” anlamında kullanılan “çağıldak” kelimesi de Tarama Sözlüğü’nde varsa da bu manasına yer verilmemiştir.

² Mısranın vezni kusurlu.

“yuğa” kelimesinin de Tarama Sözlüğü’nde “yuğa”şekli gösterilmekte, aynı manada olan parçadaki “yuğa” şekline yer verilmemektedir.

Nâme-i Mağşer’deki arkaik Türkçe kelimeler, anlamları ve geçtiği beyitler şöyledir.

- aşşı: fayda (7, 225, 508)
ağu: zehir (405)
açuk: açık (255, 283, 330)
anda: 1. orada (56, 115, 175, 297, 367...)
2. o anda (86, 311)
3. o konuda (344)
andan: 1. ondan sonra (40, 89, 322...)
2. ondan (119, 154, 380),
anlar: onlar (23, 24, 40...)
artuk: başka (87, 154),
baş-: yenmek (391)
balkı-: parlamak (358)
başlu: yaralı (528)
bay: zengin (130, 267, 388...)
bile: birlikte (51, 278, 303...)
bilesince: beraberinde, eşliğinde (279),
boğun: boğum, eklem (113)
bular: bunlar (123, 138, 160...)
bunda: burada (6, 310, 376...)
çağıldağ: öğütülememiş tane (405)
Çalap: Tanrı (124, 476, 536)
degme: gelişi güzel, rastgele (113, 114, 119)
deñlü: kadar (110, 137)
deril-: toplanmak (123, 191)
döy-: dayanmak (426)
dükeli: tamamen, bütün (135, 388, 433...)
etmek: ekmek (529)
ğayku: kaygı (121)
gevde: gövde (73, 479)
gey-: giymek (324, 325)
ıssı: sahibi (68, 119...)
ıssı: sıcak (119, 129, 156...)
ilt-: ulaştırmak (276)
imdi: şimdi (4, 10, 119...)
işbu: işte bu (137, 138, 162...)
iti: keskin (150)
iyt- (it- şekli de kullanılmıştır. 4, 68, 89...)

Turkish Studies

- kaçan: nasıl (409)
 kamu: bütün, hep (45, 53, 55...)
 kanda: nerede (147, 165, 167)
 kani: hani (90, 91, 92...)
 karındaş: kardeş (512)
 katı: fazla (274)
 kayır-: kaygılanmak (399)
 key: çok, pek (158, 244, 274...)
 kiçi: küçük (389)
 kimesne (kimsene): hiç kimse (87, 185, 210)
 koç-: sarılmak (353)
 koñşu: komşu (256),
 nicesi: nasıl, ne surette (164)
 niçeler: çok kimse (520)
 od (ot): ateş (205, 218, 227...)
 ol: o (1, 2, 6),
 ök: akıl (37)
 örü tur-: ayağa kalkmak (107, 211)
 sancıl-: saplanmak (119)
 şayru: hastalık (354)
 sin: mezar (123)
 süñük: kemik (130)
 şol: şura (83, 88, 180...)
 tamu (tami): cehennem (83, 148, 149, 154, 218)
 taña kal-: şaşırmaq (195)
 tañla-: şaşırmaq, hayret etmek (269, 472)
 tapu: makam (148, 339)
 taşra: dışarı (163)
 ton: elbise (273, 285, 32)
 toyla-: doyurmak, ziyafet çekmek (346)
 tur-: ayağa kalkmak (123, 181, 213)
 turu-: ayağa kalkmak (104)
 uçmaq: cennet (83, 163, 169...)
 ur-: vurmak (393, 415)
 uş: işte şimdi (192, 440, 491...)
 uşan-: parçalanmak (156, 239)
 uzun: uzunluk, boy (78, 109)
 yalıncağ: çıplak (330)
 yanu yan-: şikâyet etmek (256)
 yarağ kıl- (it-): hazırlık yapmak (6, 9)
 yavlak: çok, gayet (38, 151, 156...)

Turkish Studies

- yavuz şan-: kötülük düşünmek (256)
 yayaç: yaya (283)
 yayını yaş-: -i bırakmak, terk etmek, vaz geçmek (391)
 yazuğ: günah (193, 194, 307)
 yazuğlu (yazıklı): günahkâr (177, 202, 320...)
 yed-: beraberinde götürmek, eşlik etmek (416)
 yegrek: tercih edilir, yeğlenen (400, 450),
 yit-: ulaşmak, erişmek (414)
 yuğa: yufka ince (526)
 yürüş-: birlikte yürümek (278)
 yüze yüz: yüz yüze (385)

b) İmlâ özellikleri: Eserin imlâ özelliklerinin başında hususiyle Türkçe eklerde standart bulunmaması, kimi Arapça ve Farsça kelimelerin yanlış imlâyla yazılması gelmektedir. Yukarıda eklerle ilgili ikili imlâyla dikkat çekilmişti. Yanlış imlâyla da şu birkaç kelimeyi örnek verebiliriz: sin harfiyle yazılması gereken –IsAr ekinin bir yerde –İşAr şeklinde yazılması: *olışar* (25); standart olarak “degül” imlâsıyla yazılan kelimenin iki yerde (358, 397) *degil* şeklinde yazılması, doğrusu *ğavğâ* olan kelimenin *ğavğa* yazılması (52); doğrusu *bâğçe* olan kelime *bahçe* (361, 375), *bahçe* (397, 521) ve *bağça* (401) imlâlarıyla yazılması; *hâce* yerine *hocâ* (77), *şiddet* yerine *şidded* (138, 162) yazılması; Arapça *kün* (106) ve *ümme* (209, 342, 346), Farsça *gonca* (394) ve *gül* (396, 409) kelimelerinin vav’la yazılması imlâ kusurlarının tipik örneklerindedir.

Dönem eserlerinde sıkça rastlanan atf vavlarının izafet kesresiyle gösterilmesi, bazen harekeyle gösterilmesi, daha da sık olmak üzere izafet kesrelerinin harfle (ye ile) gösterilmesi nüshanın karakteristik imlâ hususiyetleri diyebileceğimiz kadar yaygındır. Bu tür yazılımlar metin içinde düzeltilerek durum aparatta belirtilmiştir.

Eserin nüsha tavsifi: Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası şahsî kütüphanemizde Yz. 99/8 numarada kayıtlı risaleler mecmuasının 50b-75b varakları arasında bulunup nüsha tavsifi şöyledir:

165x125 mm, 135x90 mm ölçülerinde, 25 yaprak, 11 satırlı, kirli beyaz kalın kâğıda harekeli nesihle, siyah mürekkeple yazılmış, başlıklar kırmızı; bütün sayfalar kırmızı cetveli. Sırtı kahverengi meşin, derisi dökülmüş mukavva cilt. Nâme-i Maşşer’in, mecmuadaki bir sonraki eserin (Dâsitân-ı Kız) kâtibiyile aynı elden çıkmış olmasına nazaran bu eserin ketebe kaydındaki (87b) Zilhicce1115 tarihinin istinsah tarihi, Hüseyin bin Ahmed’in de müstensih olduğu kabul edilebilir.

Eserin bulunduğu mecmuada ayrıca tamamı mesnevi tarzında yazılmış şu eserler bulunmaktadır: *Mevlid* (Süleyman Çelebi): 1b-17b; *Dâsitân-ı İbrâhîm* (Kırşehirli İsa): 17b-22b; *Dâsitân-ı İsmâîl*: 22b-27b; *Dâsitân-ı Fâtuma-i Zehrâ*: 27b-31b; *Dâsitân-ı Oğlan*: 31b-36a; *Dâsitân- Geyik*: 36a-40b; *Şerâit-i İslâm*: 41a-50b; Nâme-i Maşşer: 50b-75b *Dâsitân-ı Kız*: 75b-87b; *Mecmûa-i İlahiyât*: 88a-117a.

Turkish Studies

Metnin Neşrinde İzlenen Yol:

1. Harekeli metindeki imlâya sadık kalınmıştır.
2. Köşeli ayraç içindeki ibareler metin tamiri yapılan bölümleri gösterir: Hâceti h̄ç kimse[ne]den yok-durur (32)
3. Ayraç içindeki ibareler, vezin gereği yapılan ses türetmelerini gösterir: şük(ü)r (44) gibi.
4. İtalik yazılan harfler mısradaki *zihafî* ve *kusurlu meddî* gösterir. Şu mısradaki ilk italik yazım hatalı medde, ikincisi zihafa örnektir: Qalmaya h̄ç kimse illâ Cebrâ'îl (60)
5. Alt çizgiler, vezin gereği yapılan ünlü ulamasını gösterir: Qanda_olısar halk işid idem beyân (147)
6. İmale göstermek için elifle yazılan e'ler ě ile gösterilmiştir: eyleyěler (44)
7. Metinde geçen arkaik kelimeler dikkat çekilmek üzere **koyu** dizilmiştir.
8. Metinde yaygın transkripsiyon sistemi kullanılmıştır.

METİN

HÂZÂ NÂME-İ MAĞŞER

Vezin: _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _

- 50b 1 Başlayalum söze Ma‘būd u Qadīm
Añalum hem ol-dur[ur] Hıyay u ‘Alīm
- 2 ‘Alīm ü ‘allām oldur bī-niyāz
Ol bilür [hem] her ne-kim var gizlü rāz
- 3 Hāceti hıç kimse[ne]den yok-durur
İllā luḫfi kullarına çok-durur
- 51a 4 İşid imdi bir ‘acāyib iş i yār
Vaşf-ı mağşer **iydelüm** cānuñ uyar
- 5 Ğāfil olma aç gözün iy pür-hüner
Gör neler vardır yoluñda kıl hāzer
- 6 Ol gün-içün **bunda** eyle **kıl yarağ**
İtmez-iseñ el-firāk u el-firāk
- 7 **Aşşı kıl**maya peşimanlık saña
Anda yarın ger inanursañ baña
- 8 ‘Aqıl oldur kim işi [hep] sağ ola
Hıq katında yüzi yarın ağ ola
- 9 **Yarağ** itmeyen kişi mağbūn olur
Şanmañ eksik işleri efzūn olur
- 10 **İmdi** [iy] ‘aqıl olan er aç gözün
Qurtarı-gör miñnetinden kendözün
- 11 İşit işi olan[ı] kibr ü damağ³
Kibr-ile baqup idenler hılkā lāğ
- 12 Bilesin **görünecegez** ol gün göze⁴
İy münkir olanlar hıq söze⁵
- 13 İşid iy hılkā tama‘ iden kişi
İy şeri iy hıq bilmeyen hıq işi⁶
- 14 İşid iy her dem-be-dem ğaybet diyen
Hılkūñ etin bal u yağ gibi yiyen

³ Damağ kelimesinin “tama‘” yerine kullanıldığını sanıyoruz.

⁴ Mısranın vezni kusurlu.

⁵ Mısranın vezni kusurlu.

⁶ Mısranın vezni kusurlu. Mısranın bu şekliyle anlamı da uygun değildir.

- 51b 15 İşid iy mağrūr olanlar ğaflete
Cehl-ile maḥşūş olanlar la‘nete
- 16 Ğirre olmañ ğaflete açuñ gözi
Ḥaḳ buyurdı Muştafa’ya bu sözi
- 17 Yâ Muḥammed diyüp ol Rabbu’l-celîl
Olısar maḥşer diyü qurbân delîl
- 18 Ol gün-içün⁷ kıllarım zâd⁸ eylesün
Ḳorqulardan cânın âzâd eylesün
- 19 Kim kıyâmetden diyem ḥavf u ḥaṭar
Vir şalâvât Muştafa’dandur ḥaber
- 20 Muştafa⁹ ol maḥşeriñ taḳrîrini
Şerḥ ider Ḳur’ân-ıla tefsîrini
- 21 Cümle aşḥâb işidüp ğam-ğîn olur
Göz yaşıyla gözleri nem-ğîn olur
- 22 **İydür** ‘Abbâs ibni ‘Abdullâh anı
Kim nice **olısar** ol maḥşer günü
- 23 Muştafa ağzından ol sözi ‘ayân
Deftere yazdılar **anlar** bil beyân
- 24 Sözüm **andandur** kim **anlar** söylemiş
Muştafa bir ḥoş ḥikâyet eylemiş
- 25 Maḥşer ol gün şarb olışar nedîm
Taḫrî Ḳur’ân’da didi “yevmun ‘azîm”
- 52a 26 Âz-ıme gün ḳopa didi Muştafa
Ḥâc-ılar bayramı gün kim ‘arefa
- 27 ‘Arefe gün böyle buyurdı ḥadış
Kim inanmazsa¹⁰ ḥabiş-ender-ḥabiş
- 28 İmdi gör **n’eyleyiser[dür]** Kirdigâr
Emr ide İsrâfîl’e Perverdigâr
- 29 **Diyiser** kim şuruñı çal çala şür
Bî-ḥod ola ins [ü]¹¹ cin vaḥş [u]¹² tıyūr

⁷ gün-içün: metinde “güni çün”.

⁸ zâd: metinde “âzâr”. Âzâr şekli, vezni de, kafıyeyi de, anlamı da bozmaktadır.

⁹ Muştafa: metinde “Ol Muştafa”.

¹⁰ İnanmazsa: metinde “inanmaz ise”.

¹¹ ins [ü]: metinde “ins-i”.

¹² vaḥş [u]: metinde “vaḥş-i”.

- 30 Şöyle çala şürünü ol şavt-ıla
Söyleye şürün içinde harf-ıla
- 31 **İyde** açuñ göz[üñüz]¹³ iy gâfilün
Ol kıyâmet günü oldı şâdıķun
- 32 Yaradılmış ol üni çün işide
Bî-ħod ola her biri bir güşede
- 33 Yayıla ol ün cihâna ser-te-ser
Düşe yüzi üstine ‘avretvâr¹⁴
- 34 Halk-ı ‘âlem korķudan giryân ola
Şanalar kim yir [ü]¹⁵ gök berrân ola
- 35 **Yükli** ‘avretler **birğa** tıflını
Vir şalâvât aç behiştin ğuflını
- 36 Her biri kendü_özine meşğül ola
Kimi maĝrūr kimi[si] maĝbūn ola
- 52b 37 Şanalar yıķıldı yere gökleri
Bî-ħod ola cümle gide **ökleri**
- 38 Ol günün **yavlaķ** ‘azâbı çok-durur
Bî-‘azâb oldur günâhı yoķ-durur
- 39 Kalmaya ‘aķlı birinün iy şafâ
Hem bunı böyle buyurdı Muştafâ
- 40 Yata **anlar** bir zamân **andan** yine
Gele her birinün ‘aķlı yirine
- 41 Göreler taĝlar yirinedür hemân
Ay [u] güneş yir [ü]¹⁶ gök heft âsumân
- 42 **İydeler** [kim] bu ne üni-dur ‘aceb
Kim kulaĝumuza irdi ne sebep
- 43 **Şuncılaym** görmiş-iken heybeti
Kılmaya Tañrı’ya kimse tã‘ati
- 44 İd[mey]eler tã‘at [ü] zıkr [ü]¹⁷ şük(ü)r
Eyleyēler dâyimâ fışķ u fucūr

¹³ göz[üñüz]: metinde: “gözi”.

¹⁴ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁵ yir [ü]: metinde “yiri”.

¹⁶ yir [ü]: metinde “yiri”.

¹⁷ tã‘at [ü] zıkr [ü]: metinde “tã‘at-i zıkr-i”.

- 45 Yedi yıl dünyā emīn ola¹⁸
Halk **ḳamusı** fāşık u bī-dīn ola
- 46 Yedi yıldan şoñra ide bī-niyāz
Emr ide İsrāfīle çal sūrī sāz
- 47 Şūruñı **çalğıl** göçür[gil] ‘ālemi
Vaşş u ṭayr u¹⁹ dīv ü perr ü Ādemī
- 53a 48 Şöyle çala şūrunı çün emr ola
Kim ünini işiden şol-dem öle
- 49 Kimi yolda gider-iken vire cān
Kimi düşe bāzār iderken revān
- 50 Kimi dükkāndan evine irmeye
Ḥasret ola birbirini görmeye
- 51 Öle şeyṭān [u] şeyāṭīn²⁰ hep **bile**
Tā ki **anlardan** var ise sırr-ıla
- 52 Ḳara ola **dün** [ü]²¹ gün ol dünyāda
Yire düşe ḳavğa bu kez iy dede
- 53 Bu yer üstinde ne-kim var maḥlūḳāt
Ḳamusına ire ol ünden şamāt
- 54 Geçe ikinci yere ol ün aḥī
Ḳavmini **ḳıra geçe** anuñ daḥı
- 55 Tā yedinci yere_ire bu resm-ile
Ḳamusınuñ ḥalkını böyle ḳıla
- 56 Bu kez evvelki göge ol ün ire
Anda kim var[dur] ferīştehler ḳıra
- 57 Tā yedinci göge ire hem-çünān
Ḳamusınuñ ḥalkını ḳıra revān
- 58 Yerde gökde ḳalmaya debbāre çün
İrişe ‘arşa doḳuna bu kez ün
- 53b 59 ‘Arş [u]²² kürsīde muḳarrebler tamām
Cümle ol ünden öleler iy hümām
- 60 Ḳalmaya hḳ kimse illā Cebrā’īl
Mikā’īl ü İsrāfīl ü ‘Azrā’īl

¹⁸ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁹ ṭayr u: metinde “ṭuyūr”.

²⁰ şeyāṭīn: metinde “şeyāṭīnler”.

²¹ dūn [ü]: metinde “düni”.

²² ‘Arş [u]: metinde “‘Arşı”.

- 61 Ölmeyeler tā ki Ḥaḳ fermān ide
Diye-ki kim var-ıdı hem dünyide²³
- 62 Ḥaḳ şora ‘Azrā’īle kim var-ıdı
İyde beş ten ḳaldıḳ işde ben biri
- 63 Yine ol-dem Pādişāh emr eyleye
Bunlaruñ daḫı cānın **alḡıl** diye
- 64 Ḳabz ide ol dördünüñ cānın daḫı
Birisı ‘arş götürendür iy aḫī
- 65 Çünkü fermān ide [ol] cümle ola
Yalıñız dünyāda ‘Azrā’īl ḳala
- 66 Pes yine emr eyleye ma‘būd-ı Ḥaḳ
Diye-kim vardır bu gün ez-ehl-i ḥāḳ
- 67 ‘Azrā’īl **yüz yere urup** söyleye
Tañrı’ya ḥamd u şenālar eyleye
- 68 **İyde** [kim] iy raḥmet **ıssı** Pādişāh
Kim saña zevāl yoḳdur derd [ü]²⁴ āh
- 69 Sensin ol ma‘būd-ı Ḥayy u Lā-yezāl
Şāni‘ u Ferd ü Ḳadīm ü bī-mişāl
- 54a 70 Ben ḳuluñ ḳaldum [bu] dünyāda za‘īf
Ḳorḳulardan zār²⁵ içinde yā Laṭīf
- KÜLLÜ MEN ‘ALEYHĀ FĀN²⁶
- 71 Emr ide kim ‘Azrā’īle yā ḳulum
Çün bilürsin **ḳamuya** vardır ölüm
- 72 Oḳumaduñ mı [ki] Ḳur’ân’da ‘ayān
Āyetümi “küllü men ‘aleyhā fān”
- 73 Sen-daḫı cāñuñı al **diyüben** emr ide²⁷
‘Azrā’īlüñ cānı **gevededen** gide
- 74 Bir rivāyet²⁸ böyledür yā Müslümīn
Ḥaḳ sözine olsun iḳrāruñ hemīn

²³ Dünyide: metinde “dünyāda” okunacak şekilde harekelenmekle beraber kafiye gereği böyle okumayı uygun gördük.

²⁴ derd [ü]: metinde “derd-i”.

²⁵ zār: metinde “zān”.

²⁶ “(Yer) üzerindeki her şey yok olacaktır.” Kur’ân-ı Kerîm, Rahman suresi (55), 26. âyet

²⁷ Mısranın vezni kusurlu.

²⁸ rivāyet: metinde “rivāyetde”.

- 75 Bir dağı öldür ki Hâk emr eyleye
Cânuñı al sen **diyüben** söyleye
- 76 **İyde** [kim] sen senün **alğıl** cânuñı
Kim düketdün ‘ömrünü devvârünü
- 77 Çünkü böyle buyura Hâk Müste‘ân
Tağıda qanatlarını ol zamân
- 78 Bir qanadınıñ **uzumı** iy hocâ
Beş yüz [biñ] yıl qadar ucdan uca
- 79 Altı yüz biñ dört qanadları anuñ
Şıdquñ olsun var-ısa ‘aqluñ senüñ
- 54b 80 ‘Azrâ’îl çün Hâk sözünü işide
Na‘re urup derd-ile bir âh ide
- 81 Çün üninden cümle ‘âlem ditreşe
Yerlere vü göklere qorqu düşe
- 82 Dünyâ halkı ger diri ola-y-ıdı
Anuñ üninden kamu öle-y-ıdı
- 83 Qorqusından ‘Azrâ’îl **şolda** tura
Tamu uçmaq ortasına [ol] vara
- 84 **İyde** bilseydüm [eger] cân almağuş
Acısını böyle olur ölmegüş
- 85 Mü‘minüñ cânın müşfikin ala-y-ıdum²⁹
Şimdi ben dağı şân öle-y-ıdüm
- 86 **Anda** kendü kendünüñ cânın ala
Tañrı’nuñ emri gerek böyle ola
- 87 Halk-ı ‘âlemden diri hîç³⁰ qalmaya
Hâk’dan **artuq** hîç **kimesne** qalmaya
- 88 Hâlık u Ma‘būd u Hayy u Lâ-yemūt
Ol-ki qullarına virür zād u qūt
- 89 **Andan iyde** qanı ol dünyâ-yı³¹ dün
Şol-kişiler ki iderdi nâ-haqdı hün³²
- 90 **Qanı** ol Fir‘avn u Şeddād-ı cihân
Qanı ol Nemrūd u Qârūn-ı zamân

²⁹ Mısranın vezni kusurlu.

³⁰ diri hîç: metinde “hîç diri”.

³¹ dünyâ-yı: metinde “dünyâ vü”.

³² Mısranın vezni kusurlu.

- 55a 91 **Ƙanı** onlar ki cihānda mīr-idi
Ölmezüz dünyā bizümdür dir-idi
- 92 **Ƙanı** onlar kim tekebbür oldılar
 Ƙahr u mīle her biri gör n'oldılar
- 93 **Ƙanı anlar** ki cihānda şāh-ıdı
 Her birinün yüzi hem-çü māh-ıdı
- 94 Kimse Ƙalmadı cihānda gitdiler
 Çār u nā-çār dünyāyı terk itdiler
- 95 Pes “li-meni'l-mülk”³³ baña yaraşur
 Kime kim emr ider-istem irişür
- 96 Vāhid ü Ƙahhār benüm bī-gümān
 Ālem-i³⁴ esrār benüm bī-gümān
- 97 Evvel [ü] āhır benem Perverdigār
 Kim niye diler-[i]sem hükümüm irer
- 98 İki yüz yıl bu cihān şöyle kala
 Gör ki şoñra Ƙudretinden³⁵ ne Ƙıla
- 99 Yağmura emr ide kim gökden yağa
 Kim ber-ā-ber ola şahrālar tağa
- 100 Gice [vü] gündüz yağa kırk gün tamām
 Deñiz ola bir yüzi cümle tamām
- 101 Tuta bu dünyāyı [pes] başdan başa
 On iki arşun ola tağdan aş
- 55b 102 Ƙalmaya yer kim şuya garğ olmaya
 Şöyle kim alcağ yüce farğ olmaya
- 103 Tañrı'dan emr ola ol yağmur diñe
 Ol deñiz dağı yere gire siñe
- 104 Dükene şular deñizler Ƙuruya
 Başlaya Ādem ki yerinden **Ƙuruya**
- 105 Göreler kim çürüyüp gitmiş-idi
 Her biri bend ü guşeden çıkmış-ıdı³⁶
- 106 Yeg ola evvelkiden ola bütün
 Çün gele [ol] Pādişāhdan emr-i “kün”

³³ “(Bugün) mülk kimin?” Kur’ân-ı Kerîm, Mü’min suresi (40), 16. âyet.

³⁴ Ālem-i: metinde “Ālem ü”.

³⁵ şoñra Ƙudretinden: metinde “Ƙudretinden şoñra”.

³⁶ Mısranın vezni kusurlu.

- 107 Yine ol İsrāfīl'e cānın vire
Kim yerinden şükr idüp **örü tura**
- 108 Yine Cebrā 'īl Mīkā 'īl daḥı
Diri ola [anda] 'Azrā 'īl daḥı
- 109 Pādişāh emr eyleye şurı çala
Kim üninden cümle 'ālem hep tola
- 119 İşid imdi ki şūruñ ḥaddi nedür
Uzunı vü ḳadri vü ḳaddi nedür
- 110 Şöyle egri³⁷ ḳavs-i ḳūzah gibidür
İşid imdi ḥavli [kim] ne-deñlödür
- 111 Ḥavl[i] şūruñ dünyāca bitmiş durur
Her budağı bir yaña gitmiş durur
- 56a 112 Yedi şahş olmış-durur her budağı
Yedi dünyāca yaratmış Ḥaḳḳ anı
- 113 Her budaḳda var **boğunlar** bī-ḥisāb
Degme boğunda delükler bī-kitāb
- 114 **Degme** delükden çıka bir dürlü *āvāz*
Vir şalāvāt raḥm ide ol kār-sāz
- 115 Her delük turağıdur her bir cānuñ
Cānları **anda tırur** her bir tenüñ
- 119 Çünkü ol şūrı çala fermān ola
Çıka ḳamu cān andan berrān ola³⁸
- 117 Dünyā tola [ḳay]ğusından **anlaruñ**
'Arşa irişe üni ol cānlaruñ
- 119 Gök yüzünde şöyle ḳuş gibi uça
Ḥaşmını bulunca yetmiş yıl geçe
- 119 Degme cān **sancıla** kendü ḥaşmına
İssını bula vü gire cismine
- 120 Diri ḳıla Ḥaḳ geri 'ālemleri
Vaḥş u ḫayr [u]³⁹ cinni hem ādemleri
- 121 Ḥalkuñ ol gün ḡuşşası⁴⁰ bī-ḥadd ola
Ġayḳulardan her biri bī-'add⁴¹ ola

³⁷ egri: metinde “eger”.

³⁸ Mısranın vezni kusurlu.

³⁹ ḫayr u: metinde “ḫuyūr”.

⁴⁰ ḡuşşası: metinde “ḡuşşası”.

⁴¹ bī-'add: metinde “‘adl”.

- 122 Cümlesi hayrân olalar ol zamân
Çağrışalar ki Hudâvende amân
- 56b 123 Kimse bakmaya bularuñ hâline
Hıç nazar kılmayalar aḥvâline
- 124 Kullarından tâ ki ol Kâdir **Çalab**
İsteyince [kim] hisâb ol Ferd ü Rab
- 123 Çünkü ol tenler **derilüp turalar**
Sinlü sini üstine oturalar
- 124 Her birisi kırkıdan giryân ola
Anadan toğmış gibi ‘uryân ola
- 125 Bir birine hıç nazar kılmayalar
Er midür ‘avret midür bilmeyeler
- 126 Yüzlerini göge tutup **turalar**
Zârî kıilup ol Hıç’a yalvaralar
- 127 Şöyle **tura** bunlar-ımuş bil tamâm
Vir şalâvât Muştafâ’dandur kelâm
- 128 Gün⁴² **ıısı** bunlara yakın gele
Şöyle [kim] aralığı bir yıl ola
- 129 Ol kıyâmet **ıısısından** turalar
Niçe dürli kim ‘azâblar göreler
- 130 Kaynaya beyni **süñüklerde** ilik
Bir ola **bay**-ıla yoḥsul hem melik
- 131 Her birisi kendözünü bilmeye
Kırkıdan ‘aql [u]⁴³ firâset kılmaya
- 57a 132 **Bilmeyiserdür** daḥı her bir kişi
Kendüyi er mi ya ḥod⁴⁴ ḥatun kişi
- 133 İşiden ol tenleri şöyle şişe
Terleye her [bir] kişi ḥadden aş
- 134 Kimi[si]nün ter topuğna çıka
Terleye ter kim ayağından çıka
- 135 Kiminün ter boynuna çıkmış ola
Kim vücüdün **dükeli** yakmış ola

⁴² Gün: metinde “Güneş”.

⁴³ ‘aql [u]: metinde “‘aql-i”.

⁴⁴ er mi ya ḥod: metinde “er midir yâ”.

- 136 Her kâfirler terleyüp Ceyhün gibi
Ter içinde_ eriyeler kurşun gibi
- 137 İsteyince Pâdişâh halkdan hisâb
İşbu **deflü** her kişi göre hisâb
- 138 ‘Āciz ola işbu şiddedden bular
Çamu âdem bir yere cem‘ olalar
- 139 Çamu ‘âlem ins ü cin [hep] cem‘ ola
Nâgehân gökden yere bir ün gele
- 140 Kim ol ünden çamusı hayrân ola
Cümlesi medhüş u ser-gerdân ola
- 141 Heybetinden ol ünün ditreyeler
Yâ İlahî bu ne ündür diyeler
- 142 Göreler kim Tañrı’nuñ emri n’ola
Gökler ol-dem şakça şakça ayrıla
- 57b 143 Göklerün ‘arşuñ çamu feriştesi
Yer yüzine ine tura cümlesi
- 144 Yıkıla yer yıkıla gökler hemân
Hem ola zîr ü zeber cümle cihân
- 145 Hâk te‘âlâ ol Hudâvendâ Kerîm
Şöyle buyurmuş Çur’an’[ın]da ‘azîm
- 146 Kim kıyâmet **kopıcağ** bu yerleri
Götürem bir dağı **döşeyem** arı
- 147 Çün götüre yerleri Hâlık-ı cihân⁴⁵
Çanda_olısar halk işid idem beyân
- 148 Şöyle buyurmuş resülün **tapusı**
Çamınuñ üstinde ola çapusu
- 149 **Çamu** üstinde Şırâç köprisini
Geçeler işit pes anuñ vaşfını
- 150 Kıldan ince ola kılıcdan⁴⁶ **iti**
Vardır uzak yolları çok zahmeti
- 151 Şarb ola der-bendleri **yavlağ** ‘azîm
Mü’min olan geçe bi-ğavf u ‘azîm
- 152 Hem yokuşın kişi biñ yılda geçer
İnişini dağı hem öyle iner

⁴⁵ Mısranın vezni kusurlu.

⁴⁶ ola kılıcdan: metinde “kılıcdan ola”.

- 153 Hem düzi dahı [anuñ] biñ yıl olur
Hād̄şūñ rivāyeti böyle gelür
- 58a 154 **Andan artuq tamu** üstinde yedi
Köpri vardur Muştafā böyle dedi
- 155 Her birin heft⁴⁷ yılda geçer t̄z̄ geçen
Çuş gibidür mü ’min üstinde uçan
- 156 Gök bakırdan yer demirden döşene
İssısından halk yavlaq uşana
- 157 Her birisi nefsehū nefsī diye
Her kişi kend[öz]ünün kaydın yiye
- 158 Bir rivāyet Muştafā’dan şöyledür
Key inan var-ısa ‘aqluñ böyledür
- 159 **İydeler** kim biz Ādem peygām-beri
Bulalum kim ol bize kıla yāñi
- 160 İsteyeler [kim] varalar çün **bular**
Ayağına düşeler yalvaralar
- 161 Ağlaşalar **iydeler** gör hālümüz
Atamuzsın sen bizüm tüt elimüz
- 162 İşbu şidde[t]den [bizi] kırtara Hāq
Emr ide bize yirümüz vire Hāq
- 163 Bir hāta kıldum cihānda gördiler
Beni **uçmağdan** da **taşra** sürdiler
- 164 Sizüñ-içün ben **nicesi söyleyem**
Çäre bulsam⁴⁸ müşkilüm hāl **eyleyem**
- 58b 165 Size evvel ben kılavuz **olayın**
Çandadur Nūh⁴⁹ sizüñ-içün **bulayın**
- 166 Dutar-ısa Nūh tutar halkuñ elin
Zira ol-dur[ur] resül-i evvelin
- 167 Çandadur Nūh diyüp ol-dem şoralalar
İster-iken bakup anı göreler
- 168 **İydeler** iy Tañrı’nuñ peygām-beri
N’ola Hāq’dan dileseñ miskinleri

⁴⁷ birin heft: metinde “birini hefte”.

⁴⁸ Bulsam: metinde “bulmasam”.

⁴⁹ Nūh: metinde “Nūh peygām-ber”.

- 169 Ola kim āsān geçe bizden hisāb
Girevüz uçmağa görmedin ^c azāb
- 170 Ol-daḥı yolumda [olmañ] şerm-sār⁵⁰
Olmuşam şöyle-ki ser-gerdān [u]⁵¹ zār
- 171 Ol sebebden **kayguya** batdum hemān
Ḳavmüme [çün] diledüm Ḥaḳ’dan **ṭūfān**
- 172 Tañrı’ya dönmez[d]i ol ḳavm-i fuzül
Nā-gehān ḳıldum du^c ā oldı ḳabül
- 173 Şuya ğarḳ itdi **ḳamusın** Pādişāh
Ḳorḳaram kim gelmiş ola bendegāh
- 174 Yürün İbrāhīm’e varuñ kim Celil
Ḳur’āñ içinde aña dimiş Ḥalil
- 175 **Geçüben** Ḥalil’i **anda bulalar**
Zār⁷ḳılıp saçlarını yolalar
- 59a 176 **Yalvaruban diyeler**⁵² yā İbrāhīm
Çün ḥalilüm didi saña ol Kerim
- 177 Bize daḥı bir şefā^c at **eylegil**
Sen **yazukluları** Ḥaḳ’dan **dilegil**
- 178 Diye [kim] benüm elümden gelmez ol
Ḳorḳudan **kayguya** irdüm gönüm melül⁵³
- 179 Dünyāda çünki günāḥ çok işledüm
Ḳaşd-ıla üç dürlü yalan söyledüm
- 180 Ol sebebden ḳılmışam şol⁵⁴ tedbiri
Raḥmetine ṭutmışam anuñ ümādi⁵⁵
- 181 Ol Ḥalilullāḥ diye ⁵⁶ḥalka **ṭuruñ**
Mūsā peyğam-ber ḳatına bir varuñ
- 182 Mūsā peyğam-ber Kelimullāḥ durur
Ḳamu peyğam-berlere ol *māḥ* durur
- 183 **Geçüben** Mūsā ḳatına varalar
Feryād idüp ḳarşusına **ṭuralar**

⁵⁰ şerm-sār: metinde “ser mesār” okunacak şekilde harekelenmiştir.

⁵¹ ser-gerdān [u]: metinde “ser-gerdān-ı”.

⁵² diyeler: metinde “diyeler kim”.

⁵³ Mısranın vezni kusurlu.

⁵⁴ şol: metinde “şöyle”.

⁵⁵ Mısranın vezni kusurlu.

⁵⁶ Ol Ḥalilullāḥ diye: metinde “Diye Ḥalilullāḥ”.

Turkish Studies

- 184 Diyeler kim iy Kelimullâh bize
Kıl şefâ' at Tañrı'dan **kamumuza**
- 185 Ğuşşadan hâç tākātümüz qalmadı
Kimsene bu derde dermān olmadı
- 186 Mūsā **iyde** bunlara iy bendegān
Ğün-ı nā-ħağ eyledüm ben ol zamān
- 59b 187 Ben-dağı suç işledüm bilün **kamu**
Bilmezem tedbîr nedür iy 'amū
- 188 Korkaram ben kendümden gitdüm **uş**⁵⁷
Kaygulardan ben beni unuttum **uş**
- 189 Mūsā dağı 'İsā'ya varuñ diye
Tā ki ol sizün-içün bir ğam yiye
- 190 Bulur-ısa ol bulur çäre size
Yoğsa bizüm kayğumuz yeter bize
- 191 **Derilüp** 'İsā katına varalar
Tā⁵⁸ meger ol derde dermān bulalar
- 192 **Uş** ħalāyık çağırılar kamusı
İydeler kıl[ğıl] şefâ' at yā 'İsā
- 193 **Yazuğumuz** sen bizüm Ğağ'dan dile
Ola kim Ğağ bize [bir] rahmet kıla
- 194 'İsā peyğam-ber diye kim yā gürüh
Yazuğumuz var bizüm mānend-i küh
- 195 Anama Tañrı didiler hem baña
Şöyle pünhān itdiler **kaldum taña**
- 196 Ben bu suçdan şöyle āzār olmuşam
Bilmezem-ki n'eyleyem zār olmuşam
- 197 Gelmez elimden ki sizi **kurtaram**
İşidün [kim] size bir öğüd virem
- 60a 198 Derde dermān göstereyim görüñüz
Muştafā'nuñ ħazretine varuñuz
- 199 Sizi [ol] kırtarur elinden gelür
Mağbūl olur her ne kim dilinden gelür⁵⁹

⁵⁷ Mısranın vezni kusurlu.

⁵⁸ Tā: metinde "Tā ki".

⁵⁹ Mısranın vezni kusurlu.

- 200 Ümmetinün yüregi biryân olur
Yürür-iken zâr u ser-gerdân olur
- 201 Muştafâ yüzini şöyle göreler
Ağlaşuban karşısına turalar
- 202 **Çağrısuban** diyeler⁶⁰ yâ Muştafâ
Biz **yazıklı** ümmete sen kııl vefâ
- 203 Zârî kıilup **iydeler** işbu sözi
Muştafâ çün-kim göre gine özi
- 204 **İyde** kim iy miskinler gelün ümmetüm⁶¹
Dâyimâ sizden yañadur himmetüm
- 205 Gelmişem ki işiñüzi başaram
Allah emr iderse **otdan** kıurtaram
- 206 Çün resülün sözini işideler
Ağlar-iken şâzılıklar ideler
- 207 Vara ol-dem Tañrı ’nuñ peyğam-beri
Hâzrete [hem] ol nebîler ser-veri
- 208 Hâzrete **karşu tura** ol çok zamân
Emr idince ol Hudâvend-i cihân
- 60b 209 Şöyle buyurdı resülün hâzreti
Secdeye varup dileye ümmeti
- 210 Ol şenâ vü hamd ide kim secdede
Hiç **kimesne dimedükdür** dünyâda
- 211 Secdeye vara [vü] **öri turmaya**
Secdeden ol başını kıaldurmaya
- 212 **Turmaya** Hâğ’dan gele tâ ki⁶² nidâ
Her du’â kim cânuña olsun fidâ
- 213 Dilene kim diler-iseñ yâ resül
Secdeden **tur** hâcetün kııldum kıabül
- 214 Şükr idüben secdeden baş kıaldura
Ümmetinün hâlini bir bir şora
- 215 Kıurtara şefî^c **oluban** ümmeti
Yiyicek⁶³ biñ şükr ideler ni’ meti

⁶⁰ diyeler: metinde “diyeler kim”.

⁶¹ Mısranın vezni kusurlu.

⁶² Hâğ’dan gele tâ ki: metinde “tâ ki gele Hâğ’dan”.

⁶³ Yiyicek: metinde “Kim yiyicek”.

- 216 Kimde kim bir zerre imân var-ısa
Şıdķ [u]⁶⁴ ihlâş anuñ-ıla yâr-ısa
- 217 Dağı şol-kim dünyâda Allâh didi
Hem “*Muhammedun resûlullâh*” didi
- 218 Kurtara anı **odundan taminuñ**
Haķ bağışlaya günâhın **ķamunuñ**
- 219 [Kim] ki bazar eyledi Ma‘bûd’ına
Bî-gümân ol irişür maķşûdına
- 61a 220 Ger **dilersiz** Bâķî⁷ den bâķî hayât
‘Aşķ-ıla derd-ile **iydüñ** eş-şalât
FAŞL DER-BEYÂN-I CEHENNEM
- 221 Haķ birine fermân ide⁶⁵ **ķamuyı**
Yanduralar kim **otından ķamuyı**
- 222 Yedi şaf bu cümle ‘âlem **turalar**
Tâ ki Haķ’dan ne emr olur göreler⁶⁶
- 223 **Ditreşüben** cümle feryâd⁶⁷ eyleye
Her ne kim itmiş ise yâd⁶⁸ eyleye
- 224 Her bir âdem dünyâda ne itdi_ise
Göñline düşe ne-kim itdi_ise
- 225 Çok peşimân ola **aşşı** kılmaya
Her birisi **n’olasını** bilmeye
- 226 **Ķamu** feriştehler **iyde**⁶⁹ iy Kerîm
Ķamudan bizi ķurtar yâ Raķîm⁷⁰
- 227 Çağrışalar cümlesi peyğam-berân
Kim bu **oddan** el-amân u el-amân
- 228 **İydeler** kim ķurtara bizi ‘aceb
Haķ te‘âlâ eyleye meger sebeb
- 229 Kim bu **oddan kurtılavuz** bî-elem
Çün ezelden hayrını yazdı ķalem

⁶⁴ Şıdķ [u]: metinde “Şıdķ-ı”.

⁶⁵ ide: metinde “ide kim”.

⁶⁶ Mısrânın vezni kusurlu.

⁶⁷ feryâd: metinde “feryâz”.

⁶⁸ yâd: metinde “yâz”.

⁶⁹ iyde: metinde “iydeler”.

⁷⁰ Mısrânın vezni kusurlu.

- 61b 230 Tañrı maşşerde gerek kãdî ola
Bahtlu oldur ki⁷¹ Haç rãzî ola
- 231 Haç-ı ‘ âlemden ola ol gün hisãb
Kimine raħmet ola kimne⁷² ‘ azãb
- 232 Yedi şaf-kim tura evvel Muştafã
Hem ikinci şaf tura Ādem şafã
- 233 Daħı soñra Nuh peygã-m-ber tura
Hem anuñ ardınca İbrãhãm tura
- 234 Dãvãd u ‘ İsa tura şaffuñ biri
Musa peygã-m-ber **turisar** aħiri
- 235 Her biri ümmetleriyle turalar
Tañrı ne emr eyler-ise göreler
- 236 Ol gerek kim Muştafã ümmeti var
On bölük ola daħı bunlar i yãr
- 237 Bir bölügin daħı getüreler iy bahtlu⁷³
Her birinüñ çarnı tağlarca tolu
- 238 Kimisinüñ çarnı ‘ aķreble⁷⁴ yılan
Toptoludur göre [kim] bellü beyãn
- 239 Zebãñiler **uşana iydem** size
Çağrışalar **iydeler** hãzã hãza
- 240 **Oldur anlar** ki ribã yirler idi
Yã zekãt virmek nedür dirler idi
- 62a 241 Bir bölük ağızından [aça] yire çan
Aça burnında iriñ ola revãn
- 242 Eli barmaklarından kırılmış ola⁷⁵
Hem aşılmış dillerinden zenbãle
- 243 Oldur **anlar** daħı bãzãr üstine
Yalan yere and içerlerdi dostına⁷⁶
- 244 Bir bölüginüñ daħı görmez gözi
Olıřardur key işit işbu sözi

⁷¹ ki: metinde “kim”.

⁷² Metinde “kimine” şeklinde harekelenmiş ve anlam da öyle olmasına rağmen vezin gereği “kimne” okundu.

⁷³ Mısranın vezni kusurlu.

⁷⁴ ‘ aķreble: metinde “aķreb-ile”.

⁷⁵ Mısranın vezni kusurlu.

⁷⁶ Mısranın vezni kusurlu.

- 245 Ol bölükdür bu bölük [kim] biline
Tanık oldur diyü halk[ı] inana
- 246 Bir bölük olmaya ağzında delîl
Halk içinde hõr u mağbûn [u]⁷⁷ zelîl
- 247 Her birinûn yüzine bir ejdehâ
Yapuşa şarmaşa hışmı müntehâ
- 248 Gâh gele ‘ aklı bularuñ gâh gide
Gör ki bunlar dağı n’itdi dünyede
- 249 Oldur **anlar** ki mālın⁷⁸ Hâk yolına
Virmediler kim deminde bulına
- 250 Bir pālî virmezler idi kimseye
İşleridür bunlaruñ rızık kuruya
- 251 Bir bölügün tenleri şöyle қоқар
Kelp ölisinden dağı beter қоқар
- 62b 252 Anlaruñ çirkin қоқusu yayıla
Cümle-i halk **anlara** la’ net kıla
- 253 Ol bölük [kim] dağı anlardur yine
Dünyâda anlar kılmışdı zinâ
- 254 Halk bilmez diyü kılurlar şemâr
Tañrı’ya hod **kamu** işler aşikâr
- 255 Bir bölüg[ün] eli ayakları yok
Yüzleri eñsesinde setri **açuk**⁷⁹
- 256 Oldur anlar kim **yanu yanar**-ıdı
Koñşularına yavuz şanar-ıdı
- 257 Bir bölüg[i] göresin yüzi қара
Dil bir arşun uzanup ine yere
- 258 Sürine қарınları yer üstine
Şarka tudaқları ire gögsine
- 259 Anlar ol içerler idi [key] şarâb
İster-idi içende çeng ü⁸⁰ rebâb⁸¹
- 260 Bir bölük ağızlarında **od** yanar
Od-ıla қарını tulu olup yanar

⁷⁷ mağbûn [u]: metinde “mağbûn-ı”.

⁷⁸ mālın: metinde “mālını”.

⁷⁹ Mısranın vezni kusurlu.

⁸⁰ çeng ü: metinde “çeng-i”.

⁸¹ Mısranın vezni kusurlu.

- 261 Anlar oldur kim yet̄m̄ler mālını
Yırlar-idi bilmez-idi hālını
- 262 Bir bölük⁸² dağı buları ol zamān
Öldürürler geri dirilür hemān
- 63a 263 Oldur anlar nā-ḥaḳ ādem öldürür
Tañrı maḥşerde cezāsın bildürür
- 264 Nedür onuncı ki tırdılar şafa
Oldur ol-ki ‘ahd[e] itdiler vefā
- 265 Sünneti farzı yerince kıldılar
Mescid içinde cemā‘ at oldılar
- 266 Tıtdılar [hep] Tañrı’nuñ buyruğını
Bula[rı] maḥrūm kıomaya ol Ğanī
- 267 Yüzleri her birinüñ bir ay ola
Dīn-ile imān-ıla hem bay ola
- 268 Berḳ ura yüzlerinüñ⁸³ şu‘ lesi
Görelər [birer] ḥalāyık cümlesi
- 269 Her ki anları görür[se] **tañlaya**
Yüzi nūrından buları añlaya
- 270 **İydeler**⁸⁴ cümlesi peyğam-ber durur
Anuñ-içün kıoḳusu ‘anber durur
- 271 Çağrışa ferışteler bulardur ol
Dünyāda vardı bularda toğrı yol
- 272 Görüñ Aḥmed’üñ budur **yig** ümmeti
Ol ḥabībüñ bunlaradur himmeti
- 273 On bölükde bir bölügin süreler
Uçmağa ḥulle [vü] **tonlar**⁸⁵ vireler
- 63b 274 Göre kāfirler Muḥammed ümmeti
Şöyle zārılık ideler **key kıatı**
- 275 **İydeler** kim n’olaydı biz de dünyāda⁸⁶
Taş u toprak ola-y-ıdıḳ iy dede
- 276 Ol toḳuz bölük ki didük [biz] anı
Buyura Ḥaḳ **tamuya iltüñ** anı

⁸² bölük: metinde “bölügün”.

⁸³ yüzlerinüñ: metinde “yüzi”.

⁸⁴ İydeler: metinde “İydeler kim”.

⁸⁵ ḥulle [vü] tonlar: metinde “ḥulle tonları”.

⁸⁶ Mısranın vezni kusurlu.

FAŞL-I ŞEFÂ‘AT-İ MUŞTAFÂ

- 277 Muştafâ bine ol Burâk’a⁸⁷
Yürüye ümmetlerinden bulmağa
- 278 Dört yüz kerre biñ ferîşteler⁸⁸
Muştafâ-y-ıla **bile yürüşeler**
- 279 Dört muğarreb[ler] ‘alemler tütalar
Muştafâ’nuñ **bilesince** yürüyeler⁸⁹
- 280 Enbiyâlar nefsehü nefsi diye
Yürüye ümmetlerin⁹⁰ kaydın yiye
- 281 Ümmetin ister-iken Fağr-i Cihân
Çıka dört yâri gözine nâ-gehân
- 282 Ol Ebû Bekr ü ‘Ömer ‘Oşmân ‘Alî
Muştafâ’yı göreler ol dört velî
- 283 Dördi dağı baş **açuk** yalın ayak
İrişeler seyyide şöyle **yayağ**
- 64a 284 Ol yârenler çün resûle irişe
Muştafâ Burâk’dan ine görîşe
- 285 Cebrâ’îl’e diye **tonlar** vireler
Dördini dört Burâk’a bindüreler
- 286 Şiddak **iyde**ler resül-i pür-kerem
Kim iriş **tamu** yolına işbu dem
- 287 Hâk senüñ sıdquñ sever iy pāk-dîn
Ümmetüm bekle koma **tamu** yolın
- 288 ‘Ömer’e [ol] **iyde** kim sen-dağı var
Hâk senüñ ‘adlünü [çün] **yavlağ** sever
- 289 **İyde** [ol] ‘Oşmân’a iy kân-ı kerem
Sen-dağı var ümmetüm kıl muhterem
- 290 Hâk katında hem senüñ kadriñ refî‘
Ümmetüme sen-dağı **olğil** şefî‘
- 291 ‘Alî’ye **iyde** ki şâz eyle beni
Sen-dağı var iy şefâ‘at ma‘deni

⁸⁷ Mısranın vezni kusurlu.

⁸⁸ Mısranın vezni kusurlu.

⁸⁹ Mısranın vezni kusurlu. Kafiye problemi de var.

⁹⁰ ümmetlerin: metinde “ol ümmetlerin”.

- 292 Dördine böyle buyura⁹¹ Muştafâ
Ṭamu yolına ṭuruñ bekleñ vefâ
- 293 Ümmetümi şöyle **oddan alasız**
 Yoḥsa **başarımazsañız** baña **gelesiz**⁹²
- 294 Çağırñ baña ki feryād eyleyem
 Ümmetümñ dādını dād eyleyem
- 64b 295 Ẓurtaram Ḥaḫ ḥazretinden anları
 Ẓomayam **oda** ki yana⁹³ cānları
- 296 Biñ ferişte anlarñla bir ‘alem
 Nüşhada hem böyle yazmışdur ḫalem
- 297 Gide **anlar ṭamu** yolına vara⁹⁴
 Ümmeti ẓurtarmağa **anda ṭura**
- 298 Ol toḫuz bölük Muḥammed ümmeti
Ṭamuya getüreler gör ḫudreti
- 299 Niçe kez cehd ideler bunlar hemân
 Ẓurtaramayalar **buları** ol zamân⁹⁵
- 300 Çağrışalar **gelüben** yâ Muḥammed⁹⁶
 Ẓurtaramadıḫ diyeler yâ Aḥmed
- 301 Çün bu sözi işide Faḥr-i Cihân
 Ḥulleyi çıḫara enginden hemân
- 302 Başın aç a ine Burâḫ’dan yere
 Yalın ayak ḥazrete şol-dem ire
- 303 Dergâha karşı ṭura zârî kıla
 Ol melâyikler **bile** yârî kıla
- 304 İy Ğaffâr-ı ‘âlem iy İlâh⁹⁷
 Ẓamuya rızḫın virici pâdişâh
- 305 Söylemedin saña sözüm âşikâr
 Yaradılmış rahmeti senden umar
- 65a 306 Ẓullara derdin virüp dermân kılan
 Cümle düşvâr işleri âsân kılan

⁹¹ buyura: metinde “buyura ol”.

⁹² Mısranın vezni kusurlu.

⁹³ oda ki yana: metinde “yana oda ki”.

⁹⁴ vara: metinde “vara gire”.

⁹⁵ Mısranın vezni kusurlu.

⁹⁶ Beytin her iki mısrasında da vezin kusurlu.

⁹⁷ Mısranın vezni kusurlu.

Turkish Studies

- 307 Sensin āhir dā'imā luṭf işleyen
Kullara **yazuğın**[1] bağışlayan
- 308 İy Kerīm ü iy Raḥīm ü iy Şabūr
Fazl kı l bu derde bir dermān bul
- 309 Hāḡ te' alā **iyde** kim yā Muştafā
Dileğün nedür baña di iy şafā
- 310 Her ki geldi **bunda** maḥrūm ḡalmadı
Meger ol ḡaldı-ki⁹⁸ ṡoğrı gelmedi
- 311 Muştafā zārī kı l up **anda** yine
Ümmetümi dilerem⁹⁹ yā Rab diye
- 312 Allāh **iyde** yā ḡabībüm yā resūl
Anları ḡo kim [olar] ümmet degül
- 313 Sünnetün **anlar** senün ṡutmadılar
Hem benüm farzum[1] işlemediler
- 314 Emr [ü]¹⁰⁰ nehyi bilmediler her biri
Anuñ-içün **ṡamu** oldu yerleri
- 315 Ağlaya yüz yere ura ol ḡabīb
Kim **yazıklı** derdine hem [ol] ṡabīb
- 316 Gerçi bunlar dünyāda kıldı ḡaṡā
Raḡmetün çoğdur Kerīm'sin vir ' aṡā
- 65b 317 Hāzretüñden yüzümi ağ **eylegil**
Ümmetümün işini ṡağ **eylegil**
- 318 Çün göre Tañrı resülün nālesin
Kim bir nefes ḡaldurmaz yerden başın¹⁰¹
- 319 Hāḡ te' alā **iyde** luṡf-ıla aña
Yā Muḡammed çün niyāz itdün baña
- 320 Ben ḡaniyem uş[bu] luṡf[1] işledüm
Ol **yazıklı** ümmetüm bağışladum
- 321 Ümmeti çün [kim] resüle bildüre
Muştafā yerden başını ḡaldura
- 322 ṡura girü ḡazrete ḡarşusına
Medḡ [ü] ṡaḡsın oğuya **andan** döne

⁹⁸ ḡaldı-ki: metinde “ḡaldı-kim”.

⁹⁹ dilerem: metinde “dilerem senden”.

¹⁰⁰ Emr [ü]: metinde “Emr-i”.

¹⁰¹ Mısranın vezni kusurlu.

- 323 Kırtara ‘āşīleri bilūñ yaqīñ
Zīra oldur “raḥmeten li’l-‘ālemin”
- 324 Ümmetini kırtara ol yüzi aq
Geye ḥulle **tonların** bine Burāq
- 325 Hem kışana hem **geye** tāc u kemer
Hem yüzine kıul anuñ şems ü kıamer
- 326 Ol **yazuqlu** ümmetin döndüreler
Ḥaḳ resūlinden yaña göndereler
- 327 Ol ‘alāmetler kim bularda var-ıdı¹⁰²
Ḥaḳ içinde cümle cevır ü zār-ıdı
- 66a 328 Ten-dürüst eyleye Tañrı **anları**
Anı **göricek** sevine cānları
- 329 Çün resūle gele anlar şāzumān
Başıp anları göre faḥr-i cihān
- 330 Kim **yalmcaḳdur bular** tonları yok
Tenleri başdan başa ‘uryān **açuq**
- 331 Muştafā göñlini şıdqla bileye
Tañrı’dan bulara tonlar dileye
- 332 Gele şol-dem fıriştelere bī-şumār¹⁰³
Ellerinden ḥulle **tonların** tutar
- 333 Ol **yalmcaḳlar** kıamu **tonlar** geye
Muştafā medḥi Ḥaḳ’uñ şükürin deye
- 334 Ḥoş ‘alem[ler] getüreler zevq-ıla
Yüriyeler uçmağa ol şevq-ıla
- 335 Muştafā’nuñ şağ yanında Cebrā’ıl
Şol yanında **bile** gide İsrā’ıl
- 336 Hem **bilesinde** Mikā’ıl medḥ-i ḥün
‘Azrā’ıl öñince gide rāḥ-numūn
- 337 Çağıra ‘Azrā’ıl ol ḥaḳka revān
“Ṭarriḳū eṭriḳū min bābi’l-ḥisāb”¹⁰⁴
- 338 **Bile** dört yüz biñ ferişteh şağ u şol
Ümmetiyle **uçmağa** vara resūl

¹⁰² Mısranın vezni kusurlu.

¹⁰³ bī-şumār: metinde “bī-numār” okunacak şekilde yazılmış.

¹⁰⁴ Kafiye uygun değil.

- 66b 339 Muştafa'ya karşı **uçmak** kapısı
Açıla çün-kim irişe **tapısı**
- 340 On iki biñ ferîşteh Rıdvân-ıla¹⁰⁵
Seyyide karşı gele erkân-ıla¹⁰⁶
- 341 Görîşe Rıdvân gele Hâk dostına
Müşk-ile ' anber saçalar üstine
- 342 İçe şerbet her biri birer kadeh
Ümmetinüñ tıfl[ı]arı (?) ola ferağ
- 343 Şâz u hürrem ümmetiyle Muştafa
Gire uçmağa resül-i pür-şafa
FAŞL-I CENNET
- 344 Gör ki **uçmağı** nice yaratdı Hâk
İşit anı **iydeyim anda** varak
- 345 Hâk te' âlâ ol Kerîm ü¹⁰⁷ ol Raḥîm
Öyle buyurmuş [o] Qur'ân-ı ' azîm
- 346 Arı şudan **yaradupdur** cenneti
Kim anuñla **toylayısar** ümmeti
- 347 Sekiz **uçmağın** ki bünyâdın **komuş**
Ki içini düzmiş altun u gümüş
- 349 Hem hevâsı dahı misk imiş anuñ
Vir şalâvât **uçmağa** girsin c'ânüñ
- 67a 350 Za' ferân-ıla döşemiş toprağı
Gör zebercedden ayağı yaprağı
- 351 Taş-ıla kavmi anuñ iy ' amü¹⁰⁸
Yâkıñ-ıla incüden düzmiş **kamu**
- 352 Ol ferîştehler münâdî kıllalar
Uçmak ehli işideler bileler
- 353 Hem behîşt içre **kamu** ni' met sizüñ
Hür'ler **koçmak** yimek içmek sizüñ
- 354 Ğam yimeñ kim size ölmek yok-durur
Şayruluk yok sağlığıñuz çok-durur
- 355 Kalduñuz siz dâ'im **uçmakda** ebed
Şöyle taqrîr eyledi Ferd ü Aḥad

¹⁰⁵ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁰⁶ erkân-ıla: metinde "ezkân-ıla" (?)

¹⁰⁷ Kerîm ü: metinde "Kerîm-i".

¹⁰⁸ Mısranın vezni kusurlu.

- 356 Şâz u hürrem tâze yigit **kalasız**
Dünyâ degil-kim **kamu** bir **olasız**
- 357 **Uçmak** içinde olanlar ölmeye
Uyku dağı gözlerine gelmeye
- 358 **Uçmak** ehli [dağı] gâyet hûb ola
Ķamusı maĥbûb u [hem] merĝûb ola
- 359 Biri birinden **kamu** ŧâhib-cemâl
Yüzleri ay[dur u] kaŧları hilâl
- 360 ZevĶ ideler **uçmak** içre câvidân
Yürüyeler çünki ender gülsitân
- 67b 361 Baĥçelerinde biten dürlü yemiŧ
Kim ŧekerden lezzetlü taŧlu imiŧ¹⁰⁹
- 362 Kim dilerse **tura** aĝaçdan dere
Ĥurmadın ol gele aĝızdan ire
- 363 Ķullara ĤaĶ luŧf u iĥsân eyleye
Ķamu düŧvâr iŧleri âsân ola
- 364 Hem dağı Firdevs [ü Rıdvan] bir beyân
Yaradupdur pâdiŧâh-ı lâ-mekân
- 365 Ol yazı içinde bi-ĥad bi-Ķiyâs
Taĝların miskden yaratmış Bi-niyâz
- 366 Āzme gün çün **olıcak** geleler
Ol yazınıñ içinde¹¹⁰ cem^c olalar
- 367 **Anda** çok menberler ola cümle nûr
Ĥalkı cümle oturalar bâ-ĥuzûr
- 368 Dürr [ü]¹¹¹ yâĶût ola her bir menberi
ŧu^c le vire **balkıya** pâk [ü]¹¹² arı
- 369 Cümle peyĝam-berler **anda** cem^c ola
Muŧafâ ortalarında ŧem^c ola
- 370 **Anda** gele cümle ĥürîyle cinân
Ĥamd ideler ber-Ĥudâ-yı câvidân
- 371 Anlara gele **du[r]updur** ĤaĶ'dan¹¹³ ün
Kim nedür dilĝünüz virdüm bu gün

¹⁰⁹ Mısranın vezni kusurlu.

¹¹⁰ içine metinde “içinde”.

¹¹¹ Dürr [ü]: metinde “dürr-i”.

¹¹² pâk [ü]: metinde “pâki”.

¹¹³ ĤaĶ'dan: metinde “ĤaĶ'dan bir”.

- 68a 372 İydeler [kim] iy Hudāvendā cihān
Dileriz senden bir rızāyı hemān¹¹⁴
- 373 Rāzī **olğıl** bizden iy sulṭānımız
Raḥmetüñe ğarḳ **olupdur** cânımız
- 374 Hāḳ te‘ ālā diye ḳullarum size
Rāzī oldum hoşnūdam **ḳamuñuza**
- 375 Cennetümi size virdüm nūr-ıla
Bāğ u baḥçe cümle **tonları** bile
- 376 Hoş tena‘‘um eyleñüz **bunda** muḳīm
Hep sizüñdür ḳaşr-ı cennāt-ı na‘īm
- 377 Cenneti virdüm diye ol-dem rızām
Cennet içre ‘işretüñüz olsun müdām¹¹⁵
- 378 Hem size [ben] bir kerāmet **vireyin**
Aradan pes perdeyi **götüreyin**
- 379 Emr ide kim aradan ğitsün hicāb
Anlara Hāḳ’dan gele **sol**-dem ḳiṭāb
- 380 Kim baḳuñ [iy] ḳullarum benden yaña
Uçmaḳ ehli çün baḳa **andan** yaña
- 381 Hāḳ dżārın¹¹⁶ şöyle bī-çün göreler
Ḳazretinden mest ü¹¹⁷ ḳayrān ṭuralar
- 382 **Uçmaḳ** ehli āzme gün bī-gümān
Hāḳ dżārın¹¹⁸ göreler **anlar** ‘ayān
- 68b 383 **Key** mübārek gündür āzine günü
Ḳamu günlerden ‘aziz görüñ anı
- 384 Mü’mine dürli ‘ināyet **andadır**
‘Ömri dāyim devleti pāyendedür
- 385 Daḳı gelmişdür ḳaberde işbu söz
Hāḳ rızāsın¹¹⁹ göreler [hem] **yüze yüz**
- 386 Secdeye varup ṭuralar çok zamān
Emr idince ol Hudāvendā cihān

¹¹⁴ Mısranın vezni kusurlu.

¹¹⁵ Mısranın vezni kusurlu.

¹¹⁶ dżārın: metinde “dżārın”.

¹¹⁷ mest ü: metinde “mest-i”.

¹¹⁸ dżārın: metinde “dżārın”.

¹¹⁹ rızāsın: metinde “rızāsın”.

- 387 Olmak isterseñ resûl-ile müdâm
‘Aşk-ıla diñ eş-şalātu ve’s-selâm
BU FAŞL MA‘ŞÜMLARI BEYÂN İDER
- 388 **Bay** u yoħsul **dükeli andan** geçer
Bu ölümün şerbetinden hep içer
- 389 Ne ulu dir ne **kiçi** dir hep alur
Va‘ desini her birinün ol bilür
- 390 Yayı vardur qurulu-dur[ur] i yâr
Zehr-i kâtilden¹²⁰ hem [anuñ] oqu var
- 391 Pehlivândur kimse anı **başamaz**
Yayını hıç kimse anuñ **yaşamaz**
- 392 Gözi vardur qamusın baqar görür
Ol oq-ıla cümlesini **ol** urur
- 69a 393 **Urur** oqdan hıç birin esirgemez
Bu nebîdir yâ [ho] ma‘şîmdur dimez
- 394 İşbu ma‘şîmları gör [kim] nicedür
Bular şol açılmadıq bir goncadur
- 395 Gör bu ma‘şîmları **ol** hep avudur¹²¹
Atasıyla anası hasret qalur
- 396 Tâze güldür gonca[dur] **bular** i yâr
Alisardur bunları ol mevt-i hâr
- 397 Ata_ana dikmiş buları bahçede
Sevgüsi degil bularuñ aqçede
- 398 Ata ana gice gündüz **turmadın**
Terbiyet kıılır aña gün **görmedin**
- 399 Gice gündüz **buları** besler olur
Kendü yaşın **kayırmaz** anlar ölür¹²²
- 400 Dü cihândan anları **yegrek** sever
Nâra girse lâ-cerem **bile** girer
- 401 Yoqdur i‘tibârı¹²³ mâla aqçaya
Bir gün âfet irişür ol baqçaya
- 402 Ölüm **odı** goncaları hep yaqar
Ata ana qarşularında baqar

¹²⁰ Zehr-i kâtilden: metinde “Zehr-ile kâtilden”.

¹²¹ Avudur: metinde “odur” okunacak şekilde harekelenmiştir.

¹²² Mısranın vezni kusurlu.

¹²³ Yoqdur i‘tibârı: metinde “İ‘tibârı yoqdur”.

- 403 Şöyle bi-çāre alur¹²⁴ ol hāl-ıla
Çāre yodur aça-y-ıla māl-ıla
- 69b 404 Yer-ile gk bir degirmen gibidür
Cümle halkı lā-cerem ol ögidür
- 405 Ol degirmenüñ şuyı hem **ağudur**
H **akıldağı** belürmez ögidür
- 406 Bil-ki ‘Azrā’l degirmen şahibi
Ögüdiser cümle hāzır gāyibi
- 407 İşbu ma‘ şūmlar orada ögünür
Ata ana arşusunda dögünür
- 408 Buradan bunlar murād almadılar
Bu cihāñuñ lezzetin bulmadılar
- 409 Tūt̄l olan burada **açan** ura
Bülbül olan lā-cerem güle vara
- 410 Tūt̄lerdür burayı ol terk ider
Gül-üdi **bular** yine güle gider
- 412 Ehl-i cennetdür **bular** sen bil i yār
Öldüğine küfre girme ihtiyār
- 413 Günāhı yo bunlarıñ yeksān gider
Hā yolına **dükeli** fermān gider
- 414 Kemāle **yitmedin** gitdiler hep bular¹²⁵
Atasıyla anası Hā’dan diler
- 70a 415 Hulle geyüp başına tāc **uralar**
Bu melekler arşusına uralar
- 416 Ol Burāğ’a binüp cennete **gidiser**¹²⁶
Hem Burāğ’ı bu melekler **yediser**
- 417 Ol kıyāmet **issısını görmeye**
Eglenüben ol arada **urmaya**
- 418 Geçe gide ol şırātı bilmeye
Bir nazār **amuya** dāhı ılmaya
- 419 Çünki cennet apusına varalar
Cenneti şöyle mu‘ayyen göreler

¹²⁴ alur: metinde “alurlar”.

¹²⁵ Mısranın vezni kusurlu.

¹²⁶ Mısranın vezni kusurlu.

- 420 **Girmeyüben** cennete bakmadılar
Meyl **idüben** ol yaña aqmadılar
- 421 H̄ç nazar kılmaya bunlar cennete
Ārzūlayupdur anasıyla ata
- 422 H̄cetümüz bunda maqbūl ola mı
Ata-y-ıla ana¹²⁷ bizi bula mı
- 423 Bunca vaqtdür biz ġarḫlık ġurbetin
Atamızla anamızuñ ḫşretin
- 424 Anlaruñ biz sevgüsine toymaduq
Sevgüsini daḫı elden ko[y]maduq
- 425 Anları müştāq-ıduq **görmeklige**
Ayağına yüzümüz **sürmeklige**
- 70b 426 Ata-y-ıla anamızdur ‘ömrümüz
Döyimezüz qalması h̄ç şabrımız
- 427 Qapusına cennetiñ pes turalar
Her gelene **ṭurmayuban** şoralar
- 428 Ehl-i cennet dükenince turalar
Şoñra gelen qavme daḫı şoralar
- 429 Şoñra gelen diyeler kim bilüñüz
Nāra gitdi varuñ **anda** görüñüz
- 430 ‘Adl-içün **anda** terāzi qurdılar
Ne var-ısa ḫayr u şerden şordılar
- 431 Şerri ağır geldi **anda** bi-gümān
Virmedi ḫaḫ anlara hergiz amān
- 432 ḫaḫ te‘ālā anları gör n’eyledi
Nāra sürüñ diyü[ben] emr eyledi
- 433 Ol zebānīler **gelüben** ṭutdılar
Yedi zebānī nāra_alup gitdiler
- 434 Çünkü bunlar bu sözi işlediler
İmdi gel¹²⁸ gör kendüleri n’itdiler
- 435 **Ağlayuban anda** zārī kıllalar
Baş açub[an] saçların[ı] yolalar
- 436 Ciblaq olup ḫullelerin **atalar**
Başların secdeye qoyup **iydeler**

¹²⁷ ana: metinde “anamız”.

¹²⁸ İmdi gel: metinde “Gel imdi”.

- 71a 437 Ata-y-ıla anamız şaldūñ oda
Eyledūñ şimdi bizi_ anlardan cūdā
- 438 **Bunda** daḥı **iyder-iseñ** yā Kerīm
Bize düşvār **bunda** daḥı yā Raḥīm
- 439 ‘ Aqlumuzu burada **aldırmazuz**
Başumuzu secdeden **kıldırmazuz**
- 440 Cennet-ise bize senūñ minnetūñ
Uş cehennem oldu bize cennetūñ
- 441 Cennet bize bir ḥarābāt-ḥānedür¹²⁹
Cennetümüz ata-y-ıla anadur
- 442 Cennetūñ bize bu gün hoş **ot**-durur
Anlar-ıla nār bize cennet-durur
- 443 **İdemezüz** bu derde hergiz arām¹³⁰
Yimek içmek oldu cümlesi ḥarām
- 444 Ata-y-ıla ana bizi görmedi
Terk iderüz cennetūñi sermedi
- 445 Biz **ölücek** anlara söz söylemiş
Ata ile anaya va‘ de_eylemiş
- 446 **Anda** dimiş bunlara ağlamañuz
Ağlayup yüregüñüz tağlamañuz
- 447 İşbu ölüm Tañrı’dan gelür size
Anlarıñ **ölmekligi** yegdür size
- 71b 448 Yarın[a] gitmez **bularuñ** cânları
Âḥiretde **buhşarsız** anları
- 449 Cümlesini Tañrı gerüye dere
Buhşasız anlar-ıla orada
- 450 Bunlarıñ olması size **yegrek**
Sizi alup cennete gitse gerek
- 451 Böyle dimiş ol ḥabībūñ Muştafā
Sözi bütün ‘ ahd-ıla eyler vefā
- 452 Muştafā ḥaḫdur ḥaḫı bilmek gerek
Ata ile anayı virmek gerek
- 453 Muştafā’ya ine bir gerçek kılan
Muştafā’ya inanmazsañ oldur yalan¹³¹

¹²⁹ Mısranın vezni kusurlu.¹³⁰ Mısranın vezni kusurlu.¹³¹ Mısranın vezni kusurlu.

- 454 Hâşâ ki ol Muştafâ olur yalan
Ata ile anamuz nârda kalan
- 455 Gerçek **iyder** ol habîbüm Muştafâ
Sözi bütün ‘ ahdine kılar vefâ
- 456 Ol habîbüm hâşâ ki yalan ola
Ata ile analar nârda kıla
- 457 Ben Kerîm’em bilünüz luğ eylerem
Ata ile anayı size bağışlaram¹³²
- 458 Varuñ imdi anları siz buluñuz
Alub[anı] cennetüme gelünüz
- 72a 459 Emr idüp Cebrâ ’l’e hep varalar
Ol cehennem kapusunda turalar
- 460 Çünkü bunlar ol cahîme varalar
Bakuban Mâlik’i **anda** göreler
- 461 Şöyle gök gürleri gibi gürleri turalar
İşidenleri yerinden kudurur
- 462 Tağa baksa lâ-cerem tağ eriyer
Bağra baksa şuları hem kuruya
- 463 Her neye kim baksa gör n’ider¹³³
Bağduğımı lâ-cerem ol kahr ider
- 464 Zehrden yaratmış anı ol Ğanî
Bağanın ‘ aklı gider kalur kanı
- 465 Hâğ¹³⁴ mü ’ekkil kılmış **anı** nârına
Mâlik itmiş ehl-i nârın varına
- 466 Hâğ yaratmış **anı** şöyle bir ‘ acerb
Gözlerinde yoğdur anuñ hem hicâb
- 467 Mâlik anuñ kapusın bekler turalar
Dükelisi bakuban añlar bilür
- 468 Ol-ki¹³⁵ **turuban** kapuda bağ n’ider
Her birine bir ‘ azâbı emr ider
- 469 Dâyimâ meşğül durur ol işine
Kimsenüñ bakmaz gözünüñ yaşına

¹³² Mısranın vezni kusurlu.

¹³³ Beytin her iki mısrasının da vezni kusurlu.

¹³⁴ Hâğ: metinde “Hâğ te’âlâ”.

¹³⁵ Ol-ki: metinde “Ol-kim”.

- 72b 470 Her nazarda amuya **ol**-kim baar
Heybetinden **od odi** urmaz yaar
- 471 Vařfa gelmez bil Mālik'ũn s̄ireti
Kim ola-kim yite¹³⁶ aña udreti
- 472 İřbu s̄özden sen [anı] aňlayasın
'Aciz olup fikr idüp **taňlayasın**
- 473 Biz geledũm yine Cibr̄l¹³⁷ hāline
Biz görelũm Mālik ile āline
- 474 Cebrā'ĩl dir¹³⁸ a apuyı göreyim
Ata ile ana hālin göreyim
- 475 Mālik iydũr destũr oldı mı bize
Tā¹³⁹ aı virem apuyı ben size
- 476 Cebrā'ĩl dir¹⁴⁰ Hā **alab**'dan **gelürem**
Ata ile anayı ben **aluram**
- 477 Aı vir apuyı kim ol-dem **girem**
Ata ile ananuň hālin **görem**
- 478 Baş-ıla gözleri olmuřdur fener
İçi tışı od[lara] dũřmiř yanar
- 479 Yana yana **gevdesi** olmuř kömür
Od iinde nitekim ızmuř demir
- 480 İşbu ma' řũmlar¹⁴¹ **bauban** göreler
Nifret idüp girũ aup uralar
- 73a 481 Görseler kim yüzi gözi ara iřiler¹⁴²
Gözlerinden lā-cerem od ışılar
- 482 Bunlar **iydũr idemezũz** biz nemũz
Bu degũldür ata ile anamız
- 483 Diyeler kim yā oğullar gelũnũz¹⁴³
Ata ile anañuzu bilũnũz
- 484 Baub[an] bizũm hālimũz gördũnũz
Nifret idüp girũ aup urduñuz

¹³⁶ yite: metinde "yine".

¹³⁷ Cibr̄l: metinde "Cebrā'ĩl".

¹³⁸ dir: metinde "iydũr".

¹³⁹ Tā: metinde "Tā kim".

¹⁴⁰ dir: metinde "iydũr".

¹⁴¹ ma' řũmlar: metinde: ma' řũmları".

¹⁴² Mısranın vezni kusurlu.

¹⁴³ Mısranın vezni kusurlu.

- 485 Vaḳtidür kim siz teraḥḥum idesiz
Bizi bundan alub[anı] gidesiz
- 486 İy oğullar cān içinde cānımız
Sizsiz daḥı ol ṭamarda ḳanımız¹⁴⁴
- 487 **Od** içinde ḳaldı işde cānımız
Çāre yoḳdur ḳalmadı fermānımız
- 488 Yandı gitdi ḳuvvetimiz ferimiz
Yana yana kōmür oldu tenimiz
- 489 **Bunda** bize kimse yardım itmedi
Yoğ-ımuş hiç ḥayr-ıla iḥsānımız
- 490 Şaldı bizi bu zebāniler oda
Hıç teraḥḥum ḳılmadı Sübhān'ımız
- 491 Biz dilerdük bāğ u baḥçe **bulavuz**
Uş od oldu bāğ-ıla bostānımız
- 73b 492 Umar-ıduḳ cennet içre bir sarāy
Nār içinde oldu işde cānımız
- 493 Atañuzuz bizi bundan ḳurtaruñ
İy bizüm tūṭilerimiz cānımız
- 494 Ger dilerseñüz bizi yā ḳuzılar
Bizi yine çıkarur Yezdān'ımız
- 495 Şefḳatüñüz ger olur hem anaya
Cennet içre **olısar** seyrānımız
- 496 T̄z çıkaruñ işbu **oddan** [siz] bizi
Pes hemān sizsiz bizüm dermānımız
- 497 Gel gör imdi işbu ma' şīm cānları
Alınlarından bileler hem bunları¹⁴⁵
- 498 Alınlarından çünki bunlar bileler¹⁴⁶
Mālik elinden bunları alalar
- 499 Çünki_ata_ile anayı çıkaralar
Ol ḥayāt ırmağına-dek varalar
- 500 Tenleri kōmüre beñzer karalar
Kim ola kim ḳatına_anuñ varalar

¹⁴⁴ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁴⁵ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁴⁶ Mısranın vezni kusurlu.

- 501 Yüzleri qara bilürsin gözleri
Bir kömürden tüt-ki gelür sözleri
- 502 Bunlar ol ırmaqda girüp yunalar
Şöyle on dört günlük aya döneler
- 74a 503 Ata ile anası **bile** ola
Sermedî cennet içinde ol qala
- 504 Gerçi bunlar hasret oldu burada
Öldüğine şükr ideler orada
- 505 Oğlı kıızı olmayanlar orada
Zārī kıilup **anda** hasretler ide
- 506 N'ola-y-ıdı oğlumuz ola-y-ıdı
Bizi bundan **gelüben** ala-y-ıdı
- 507 Biz dağı bunlar gibi çıqa-y-ıduq
Muştafā'nuñ yüzine baqa-y-ıduq
- 508 Her ki¹⁴⁷ bunda zārī kıilup ağlamaz
Anda ağladuğı **aşşı** eylemez
- 509 Gel gör imdi kudret-i Haq ne kıılır
Akrībān[un] cümlesi böyle olur
- 510 Mü'min ölenden ta'alluq ne-ki¹⁴⁸ var
Dükeli böyle olur bil i yār
- 511 Hep bir birinden ayrılmaya¹⁴⁹
Biri **uçmaq**¹⁵⁰ biri nārda qalmaya
- 512 Qavm ü **karındaş** hep böyle ola
Cennete girüb[en] **anda** şāz ola
- 513 Çünkü mevtün bahşini kılduq tamām
Dükeli nevbet bahşi iy hümām
- 74b 514 Cān qulağın tüt [ki sen] benden yaña
Qabrün ahvālın dağı diyem saña
- 515 Diyelüm biz her kişinün hālını
Şorucıyla ne **olisar** qālını
- 516 İt hāzer kim **ölisersin key** şaqın
Gelür ölüm saña baña bil yaqın

¹⁴⁷ Her ki: metinde "Her kim".

¹⁴⁸ ne-ki: metinde "ne-kim".

¹⁴⁹ Mısranın vezni kusurlu.

¹⁵⁰ uçmaqda: metinde "uçmaqda".

- 517 Māsivallāh **ķamu** maḥlūķ **ōliser**
Ḥayy u Ḥayyūm ancak Allāh ḳalısar
- 518 Ōlüm ‘āmdur cümle ḥalk̄ ölse gerek
Nefsi olanı ölüm bulsa gerek
- 519 ‘Āķıl-ısañ **işbu** sözden al ḥaber
‘İbret alup gözlerüñden dök ğuber
- 520 **İşbu** sözden **niçeler** ğāfil olur
Añsuzın bir ğün ecel yıķar ölür
- 521 Kimse ḳalmaz dünyāda cümle ölür
Bāğ u baḥçe **dükeli** vīrān olur
- 522 Kendi öldi vardı gitdi yolına
Bunda **bular** meşğŭl oldı şalına
- 523 Mālī ḳomış yalıñız **ṭurmiş** gider
Bunda bular māl-ıla ḥoş zevķ ider
- 524 Her kişi itdüğine pişmān-durur
İşlediyse şer¹⁵¹ gine ol utanur
- 75a 525 Kendü **ayrıķ** daḥı **bunda** gelmeye
Kim ola kim itdüğini bulmaya
- 526 Ōksüzüñ ğöñli [daḥı] bağrı **yuķa**
Vay aña [kim] öksüzüñ ğöñlin yıķa
- 527 **İsteyüben** bulmaya ana ata
Bir yer[i] bulmaz ki vara_ **anda** yata
- 528 Gözi yaşlu cigeri **başlu** ola
Nerede¹⁵² olur-ısa yatup ḳala
- 529 Gömlegi_ eski ḥıç yeñi **ton** geymeye
Ḥarnı ṭoyunca ḥıç **etmek** yimeye
- 530 Aña her bayram düğün¹⁵³ ḳara ola
Ağlamakdan yaş-ıla gözler¹⁵⁴ ṭola
- 531 Nereye varsa şöyle sözi acı¹⁵⁵
Çāresi yok bir pula yetmez ğüci
- 532 Ḥālını kimse anuñ añlamaya
Biline ḳuşaķ daḥı bağlamaya

¹⁵¹ İşlediyse şer: metinde “Şer işlediyse”.

¹⁵² Nerede: metinde “Her nerede”.

¹⁵³ bayram düğün: metinde “düğün bayram”.

¹⁵⁴ gözler: metinde “gözleri”.

¹⁵⁵ Mısranın vezni kusurlu.

- 533 Dağı **ayruk** ata ana bulmaya
Düşicek h̄ç kimse¹⁵⁶ elin almaya
- 534 H̄ç kes¹⁵⁷ aña teraḥḥum kılmaya
Ağlar-ısa gözi yaşın silmeye
- 535 Öksüzün bil işi böyle **olısar**
Lâ-cerem ol işbu h̄alde **kalısar**
- 75b 536 İşit imdi H̄ak **Çalab** gör n'eyledi
Bu yetimler ḥaḳḳına¹⁵⁸ ne söyledi
- 537 Bu yetimler **ağlayıcaḳ** zâr zâr
Ditreşür [hep] ˘ arş [u] kürsî bi-ḳarâr
- 538 Ger dilsersiz bulasız bâḳî¹⁵⁹ ḥayât
˘ Aşḳ-ıla derd-ile **ıydün** eş-şalât

KAYNAKÇA

- AKAR Metin (1984). “Şeyyad İsâ Ne Zaman Yaşadı, Ahvâl-i Kıyâmet Kimindir?”, **VI. Millî Türkoloji Kongresi**, İstanbul.
- ALKAYA Ercan (1996). **Şeyyad İsa Ahvâl-i Kıyâmet (İnceleme – Metin – İndeks)**, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇELEBİOĞLU Âmil (1999). **Türk Edebiyatında Mesnevi**, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DİLÇİN Cem (1978). “XIII. Yüzyıl Metinlerinden Yeni Bir Yapıt: Ahvâl-i Kıyâmet”, **Ömer Asım Aksoy Armağanı**, Ankara: TDK Yayınları.
- DİLÇİN Cem (1983). **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara: TDK Yayınları.
- DURMAZ Esra (1994). **Şeyyad Hamza'nın Ahvâl-i Kıyâmet'i**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

¹⁵⁶ h̄ç kimse: metinde “kimse h̄ç”.

¹⁵⁷ kes: metinde “kimse”.

¹⁵⁸ ḥaḳḳına: metinde “ḥaḳḳında ne”.

¹⁵⁹ bâḳî: metinde “bâḳîden bâḳî”.